

SVEN RYDENFELT:

Entreprenörfilosofins revolution

Liksom en bilmotor inte fungerar utan bensin, kan en företagare inte fungera och utveckla sina inneboende krafter utan tillräckligt med stimulanser. Enligt entreprenörfilosofin är den minoritet som är utrustad med en begåvning som sätter dem i stånd att starta, driva och utveckla företag vår viktigaste naturtillgång. Företagandet får därför inte hämmas av en skog av regleringar. För att starta en ekonomisk utveckling räcker det nämligen inte med kapital och företagare. Det krävs också en sådan ekonomisk miljö att människor med företagarebegåvning stimuleras att utnyttja sin begåvning. Resultatet – bli sänkt arbetslöshet – har alla glädje och nytta av.

Sven Rydenfelt är pensionerad universitetslektor i nationalekonomi vid Lunds Universitet.

Arbetslösheten har som en pest svept fram över västvärlden under 1970- och 1980-talen, en social sjukdom som hittills med få undantag visat sig immun gentemot de kurer medicinmännen prövat. När sjukdomen trots energiska och utomordentligt dyrbara behandlingsmetoder hela tiden förvärrats, tvingades medicinmännen till slut gripa till det argument läkare efter misslyckade kurer alltid använt – sjukdomen förklarades kronisk.

En nattsvart pessimism spreds enligt vilken den ekonomiska krisen var en följd av "strukturella förändringar" och "teknologisk" arbetslöshet, ett resultat av mer effektiva och "arbetsbesparande" maskiner – datorer, robotar och andra elektroniska apparater.

Den teknologiska arbetslöshetens spöke plockades fram ur garderoben, där det hängt sedan 1930-talet, och fortfarande kunde det lura och skrämja enkla själar. Ändå borde den minsta eftertanke gett vid handen att våra maskiner, sedan den industriella revolutionen för tvåhundra år sedan, hela tiden blivit effektivare och mera "arbetsbesparande". Om spöket varit något annat än ett spöke borde arbetslösheten sedan 1700-talet hela tiden ha ökat. Glöm inte att vårt problem ännu under 1950- och 1960-talen var överfull sysselsättning med brist på arbetskraft. Och glöm inte att det stora bekymret för långtidsutredningen 1970 var frågan varifrån vi skulle hämta all den extra arbetskraft vi skulle komma att behöva under 1970-talet.

De myt- och spöktroende klänger sig nu desperat fast vid tanken på en delning av nu befintliga jobb som den enda möjliga lösningen, samtidigt som de dystert

räknar med att tillgången på jobb hela tiden måste minska. En hopplöshetens och svartsynens filosofi i sin prydno.

Keynesianismens återvändsgränd

Hittills har våra ekonomiska och politiska medicinmän fantasilöst hållit fast vid Keynes' sysselsättningsteori, enligt vilken arbetslösheten är ett resultat av en otillräcklig total efterfrågan i samhället. I ett kris- och depressionsläge är det enligt denna teori politikernas – "statens" – uppgift att med hjälp av upplåning i stor skala radikalt öka den totala efterfrågan. Trots att upplåningen under senaste decenniet fått en omfattning som Keynes aldrig kunnat drömma om, har verkningarna på arbetslösheten uteblivit, och överdoseringen hotar nu allvarligt patientens hälsa.

De snabbt växande kostnaderna för den gigantiska upplåningen – i Sverige innevarande år cirka 150 miljarder kronor – hotar nu att som en gökunge alltmer hårdhänt tränga undan utgifter för våra välfärdsbehov. Eftersom möjligheten att reellt öka beskattningen är obefintlig – se Lafferkurvan – innebär detta vid ökad nyupplåning med 90 miljarder, att 60 miljarder av övriga utgifter måste strykas. Detta gäller så länge Sverige är berett att betala räntor och amorteringar på sin statsskuld – villkoret för nyupplåning – något som vårt land inte torde orka med särskilt många år till. Den dagen vi inte orkar mer, sinar nyupplåningens källor och vi har då nått lånevägens slut, det slutstadium som i dag ett 50-tal länder nått. Den dagen – en utsikt som alla ansvariga i dag energiskt blundar för – kommer hela vårt välfärdsbygge att

rasa samman. Obevekligt.

Den nuvarande upplåningen är ett politiskt narkotikum som för tillfället dövar bekymmer och obehag men i gengäld hotar med fruktansvärda abstinensmärten den dag drogen inte längre kan anskaffas.

Så länge en sjukdoms yttersta orsak inte är uppenbarad, tvingas medicinmännen att handla i blindo och deras skiftande kurer och dekokter har endast en sak gemensamt – den totala verkningslösheten.

Så länge skörbjuggens yttersta orsak inte var upptäckt, var kurererna nära nog lika många som läkarna och alla utan läkande effekt. Men sedan sjukdomens orsak – c-vitaminbrist – uppenbarats, blev behandlingen överallt densamma – c-vitamintillskott i kosten – och sjukdomen kunde både botas och förebyggas.

Så länge den nuvarande arbetslöshetens yttersta orsak inte är uppenbarad, kommer de många och skiftande kurererna att ha endast en sak gemensamt – den totala oförmågan att bota det onda. Mot den bakgrunden ter det sig begripligt att dagens ekonomiska och politiska medicinmän är lika splittrade ifråga om förklaringar och ordinationer som de var på 1930-talet. Och lika maktlösa.

Den nya entreprenörfilosofin

Enligt tesen i denna artikel är krisens och arbetslöshetens rot och upphov vid det här laget upptäckt. Men innan upptäckten hinner bli spridd, allmänt accepterad och omsatt i praktisk politik, måste tyvärr ett antal år förgå, i det här fallet inte minst därför att starka politiska intressen bekämpar de nya teorierna.

Kärnan i den nya teorin – populärt uttryckt den nya entreprenörfilosofin – är det enkla faktum att företagarna i vår ekonomi är en nyckelgrupp av samma slag som läkarna inom sjukvården och lärarna inom utbildningen.

Företaget, producenten av varor, välstånd och sysselsättning, är den centrala institutionen. I ett nötskal kan man förklara den nya entreprenörteorin genom att jämföra företaget med en bil – den drivande kraften är företagaren respektive motorn. Bilens motor utvecklar sina inbyggda krafter endast om den matas med bensin. Och företagaren utvecklar sina inbyggda krafter – att starta, driva och utveckla företag – endast om han får verka i en social, psykologisk och ekonomisk miljö med tillräckliga stimulanser.

Företagarna är i vår ekonomi en nyckelgrupp av samma slag som läkarna inom sjukvården ...

Bristen på ekonomisk utveckling i de fattiga länderna har efter andra världskriget nästan alltid förklarats med bristen på kapital. Så småningom upptäckte man att tillförseln av kapital via u-hjälp långt ifrån alltid startade någon utveckling. En och annan – tex Erik Dahmén i Sverige – undrade om det inte snarare var bristen på kapitalister (företagare) som förklarade underutvecklingen än bristen på kapital.

Den nya entreprenörteorin – med professor Israel Kirzner vid New Yorks uni-

versitet som främsta namn – menar att kapital och företagare är nödvändiga men inte tillräckliga ingredienser för att starta en ekonomisk utveckling. En ytterligare nödvändig ingrediens är en sådan ekonomisk miljö att människor med företagarbegåvning stimuleras att utnyttja sin begåvning.

Den nya entreprenörteorin har faktiskt mycket gemensamt med moderna ekologiska teorier och deras betoning av miljöns betydelse för allt levande. Endast i den rätta och gynnsamma miljön kan växter och djur utveckla sina inneboende möjligheter. Inte endast den fysiska miljön med jordmån, nederbörd, temperatur etc är avgörande. För människan är den sociala, ekonomiska och psykologiska miljön lika viktig, och endast i en gynnsam miljö med de rätta stimulanserna är hon i stånd att helt och fullt utnyttja sin begåvning och sina krafter – sin potential.

En specialbegåvning företagare ovillkorligen behöver är skapande förmåga – kreativitet. Den franske ekonomen och författaren Jean-Jacques Servan-Schreiber har formulerat följande tes:

Företagsledning är den mest produktiva och kreativa av alla konster. Den är konsternas konst, ty den innebär konsten att organisera begåvningen.

Av den moderna kreativitetsforskningen har vi lärt oss att skapare helt och fullt kan utveckla sina möjligheter endast under frihet. Självklart gäller detta också om människor med företagarbegåvning. När under 1700- och 1800-talen näringsfrihetsreformer genomfördes i olika länder blev resultatet en explosion av företagande – den industriella revolutionen.

Den politiska miljöförstöringen

Det finns modeförändringar inte endast ifråga om klädedräkten utan också inom tex politiken. Framför allt från början av 1970-talet föll det sig naturligt att härskande partier och politiker inom västvärlden på löpande band stiftade lagar – dvs införde statliga regleringar – som innebar restriktioner och hinder för företagare. Hundratals och åter hundratals sådana lagar antogs samtidigt som skatter och avgifter hela tiden höjdes; höjningar som berövade företagarna en allt större del av det kapital de eljest skulle ha investerat.

Tillsammans innebar denna politik en fortgående förstöring av företagarmiljön, en förstöring som gjorde att massor av människor med företagarbegåvning antingen inte utnyttjade sin begåvning eller gjorde det halvhjärtat och delvis. Människor som skulle ha kunnat starta nya företag gjorde det inte. Företagare som skulle ha kunnat utvidga och anställa mer folk gjorde det inte. Företagare som skulle ha kunnat behålla sin personal, skar ner den till hälften.

De tidigare näringsfrihetsreformerna hade skapat en explosion av företagande. Varför blev våra politiker så förvånade, när den oändliga raden av näringstvångsreformer fick motsatt effekt? Hur kunde de inbilla sig att företagare i tvångströjor av statliga regleringar skulle fungera lika bra som fria företagare tidigare hade gjort?

Ifrån födelsen är olika människor utrustade med skilda former av begåvning, inklusive skilda former av kreativ begåvning. En liten minoritet är utrustad med en begåvning som sätter dem i stånd att starta, driva och utveckla företag. Enligt

den nya entreprenörfilosofin är denna minoritet den viktigaste av våra naturtillgångar. Att driva en politik som innebär att en stor del av dessa tillgångar inte utnyttjas, innebär ett fruktansvärt slöseri, ett slöseri som hårt drabbar samhället ifråga och dess invånare.

Förtryck med gott samvete

I västvärldens demokratier är det massan av löntagare och konsumenter som i form av partier och regeringskoalitioner innehar den politiska makten, dvs behärskar den statliga tvångs- och lagstiftningsapparaten. I realiteten har dessa majoriteter överallt förtryckt och utsugit den lilla minoriteten företagare utan att någonsin snudda vid tanken att deras politik innebar förtryck och utsugning. Alla nya lagar och regleringar har beslutats av majoriteter i "demokratisk ordning", och beslutsfattarna har varit övertygade om det rättvisa och nyttiga i den förda politiken.

För en historiker kan detta inte te sig överraskande.

Erfarenheten ger nämligen vid handen att alla förtryckare och utsugare i världshistorien haft samma övertygelse. Om det är något människan gärna och lätt tror, så är det att åtgärder hon genomför i eget intresse, är rättvisa och nyttiga för samhället.

Men inte nog härmed. Historien tycks också bestyrka att av förtrycket och utsugningen drabbade grupper som trälar och slavar ofta inte upplever sig som förtryckta och utsugna. De uppfattar samhället och dess institutioner som en av naturen eller gudomliga makter given ordning, en ordning som alla är skyldiga

att ödmjukt och undergivet acceptera. Somliga grupper i samhället har större inkomster och mer frihet än andra. Så är det och så har det alltid varit.

Tvångströjor av regleringar och konfiskatoriska skatter gör att våra företagare i dag i realiteten fungerar som en sorts slavar eller trälarna under de maktavande majoriteterna. Men i likhet med tidigare historiska perioders slavar och trälarna är de knappast medvetna härom. De är liksom tidigare förtryckta grupper indoktrinerade med övertygelsen att maktavarna i kraft av sitt "av Gud givna ämbete" har rätt att utöva sin makt och fatta beslut "i demokratisk ordning". Om beslutet går företagarna emot, är dessa skyldiga att underkasta sig beslutet och göra det bästa möjliga av dem.

En våg av frihet och optimism

En våg av frihet sköljer i dag över världen. Den nya frihetsfilosofin och den nya företagarsfilosofin hör intimt samman och korsbefruktar varandra. I Förenta staterna där den nya frihetsfilosofin ömsom kallats neoconservatism och ömsom neoliberalism, kom den att rikta sig inte endast mot den traditionella socialismen utan lika mycket mot välfärdsstatens kryptosocialism. Den nya företagarsfilosofin har framför allt betonat behovet av fria marknader med fritt val och fri konkurrens.

De nya filosofierna är revolutionerande i den meningen att de överallt tenderar att i grunden förvandla politik och samhälle. Att de därför överallt av de hittillsvarande traditionella maktavarna uppfattas som onda och farliga är begrippligt. Så har nya ideer på väg att segra alltid uppfattats.

Att de trots detta varit i stånd att nästla sig in i fiendelägren i både öst och väst, vittnar om deras genomslagskraft. I vårt land betyder vår socialistiska regering i närmast patetiska ordalag, att den vill ha mer frihet och mindre statliga regleringar, att den på olika sätt vill jämna vägen för våra företag och acceptera högre vinster. Att den med andra ord förstår behovet av en för företagarna gynnsam miljö med tillräckliga stimulanser. I en sådan miljö är givetvis löntagarfonder en främmande kropp, och sedan beslutet om fonderna av prestigeskäl tagits, tycks alla innerst inne acceptera att det är fråga om ett dödfött foster som bör begravas i stillhet.

Bakom de nya filosofiernas frammarsch ligger givetvis socialismens bankrutt överallt där den fått prövas i praktiken jämte besvikelsen över välfärdsocialismens växande svårigheter. Härtill kommer att de senaste tio årens allt värre kris och arbetslöshet hos allmänheten skapat en ökad förståelse för företagarnas betydelse.

De nya filosofierna är inte bara revolutionerande de är också optimistiska. De känner sig ha lösningen på krisens och arbetslöshetens problem. Det gäller att genom näringsfrihetsreformer – motsatsen till näringsstvångsreformer – återställa den gynnsamma företagarmiljö vi hade ännu under 1950- och 1960-talen. Den dagen detta sker kommer arbetslösheten på nytt att avlösas av en överfull sysselsättning med brist på arbetskraft. Köparnas marknad med arbetsgivarna i överläge kommer att avlösas av säljarnas marknad med löntagarna i överläge. Och inga lagar om anställningstrygghet eller medinflytande kan ge de anställda tion-

delen av den frihet, trygghet och det inflytande en sådan marknad ger.

Företagare och mjölkkor

Länder som Sverige och Förenta staterna disponerar i dag över den friskaste och mest välutbildade arbetskraften i världen. Men vad hjälper dessa enormt värdefulla tillgångar så länge vi för en politik som systematiskt förstör företagarmiljön och dödar de drivkrafter som skulle ha stimulerat den lilla minoriteten människor med företagarebegåvning att utnyttja sin begåvning? Så länge vi paralyserar skaparna av tillväxt, välstånd och sysselsättning?

Många människor som konfronteras

med entreprenörfilosofins nya ideer kommer i denna filosofi att se en ny ideologi avsedd att förvandla företagarna till en privilegierad klass. Dessa människor har fel. Vill man ha en bilmotor att fungera måste man ge den tillräckligt med bensin och vill man ha en företagare att fungera och utveckla sina inneboende krafter, måste man ge honom tillräckligt med stimulanser. Varken mer eller mindre.

Visst gäller det att måna om företagarna. Men inte för deras egen skull utan för alla de arbetslösa och av krisen drabbades skull. Jämför med bönderna som månar om sina mjölkkor. Inte för kossornas skull utan för böndernas skull och för deras kunders, mjölkkonsumenternas skull.